

לשבת פסח – תשע"ו

שתי מטרות לליל הסדר

רפי שטרסברג

במרכזו של ליל הסדר עומד סיפור יציאת מצרים. חובת סיפור יציאת מצרים כוללת שני נדבכים מרכזיים: החובה האישית של כל אחד מאתנו ליטול חלק בהחייאת הזיכרון של יציאת מצרים על משמעויותיו והצורך בחינוך הילדים במסגרת "והגדת לבנך".

לכל אחד מנדבכים אלו מקום מרכזי. מקור החובה האישית להשתתף באופן פעיל ביציאת מצרים הוא בדברי חז"ל הידועים: "בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ובלשון הרמב"ם "להראות את עצמו", כלומר אף חוויה אקטיבית יותר". מה מקור חיוב זה? "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", דהיינו, מהמילה "לי" שבפסוק נובע החיוב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

לאור הנאמר לעיל, נראה שגורם מרכזי במצוות סיפור יציאת מצרים אינו לחנך את הילדים אלא לחנך את עצמו, להזכיר לעצמו את החשיבות של יציאת מצרים – שהרי "אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה, מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים". ובשולחן ערוך (או"ח תעד, ז) מוזכרת ההלכה, שאם עורך אדם סדר לבדו, חייב לספר לעצמו על יציאת מצרים. מכאן ברור שאין מאריכים בסיפור יציאת מצרים רק בשביל הילדים, אלא גם בשבילנו.

מה משמעותה וחשיבותה של יציאת מצרים, שכל אחד חייב להרבות בדיבור עליה בליל הסדר, אפילו לעצמו, במשך שעות ארוכות? את התשובה לכך נותנת ההגדה עצמה בהמשך אותו קטע: "שלא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמהם". המסר הוא שבמעמד יציאת מצרים נוצר עם ישראל מתוך אוסף של עבדים. יציאת מצרים לא שחררה את עם ישראל, אלא יצרה את עם ישראל, מתוך מציאות של עבדות. זוהי המשמעות העמוקה של המילים, "אף אותנו גאל עמהם".

לכן מובן גם ריבוי המצוות המאזכרות את יציאת מצרים, ומדוע היא תופסת בתורה מקום כה מרכזי. יציאת מצרים לא הייתה שלב אגבי בדרך למימוש המטרות החשובות באמת, שהן מתן תורה והכניסה לארץ ישראל. ההפך הוא הנכון! מתן תורה והכניסה לארץ-ישראל הנן תוצאות של יצירת העם במהלך יציאת מצרים. רק עם זקוק לחוקים, לתורה ולאֶרץ. לכן פעם בשנה, בליל הסדר, חייבים כל איש ואישה מישראל לדבר באריכות על כל האירועים הקשורים ליצירת עם ישראל, שהרי הם האירועים שמקשרים בין כל היהודים עד עצם היום הזה.

הנדבך השני בליל הסדר - הציווי "והגדת לבנך", הוא אחת המצוות הראשונות בתורה, וזה מובן על רקע הצורך לבסס את העברת הזיכרון כבר בשלב היווצרות עם ישראל. ציווי זה חוזר על עצמו מספר פעמים בהקשר של יציאת מצרים, וחזרות אלו הולידו את המדרש הידוע על ארבעה בנים.

הציווי של התורה להנחלת הזיכרון הלאומי הוא לא על ידי מורי הוראה, לא באמצעות עצרות עם, אלא במסגרת התא המשפחתי.

קיומו של עם תלוי בחוסן של היחידות המשפחתיות שמרכיבות אותו: אב, אם וילדיהם. ככל שהמשפחה תהיה בריאה ויציבה ברוחה ושומרת על מסורתה ההיסטורית – יהיה העם איתן יותר, ותתחזק ההזדהות שבין היחיד לבין העם.

על רקע חשיבות החיבור הבין דורי באמצעות והגדת לבנך, ניתן להבין שני עניינים המופיעים בפרשיות של יציאת מצרים:

1. מכת בכורות - כניעתו הסופית של פרעה הגיעה דווקא במכת בכורות. כאן הוצג לפני פרעה מחזה מדהים: הוא ראה פתאום, במו עיניו את התמוטטותה של המשפחה המצרית, שהרי הבכור, מהווה, כידוע, חוליה מקשרת חשובה בין האב לבין שאר בני המשפחה, ועם מותו מתנתקת שרשרת זו, ופרעה, שחש על בשר עמו את מלוא משמעות הטרגדיה, שכדוגמתה רצה להטיל על בני ישראל – מיהר להיכנע ולקרוא: "קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל."

2. על רקע זה ניתן להבין מזווית נוספת את מצוות: "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל". המתת בכורי מצרים יצרה, כאמור, פער בין האבות לבין הבנים והמשפחה המצרית התמוטטה. לעומת זאת, דווקא בשעה זו, התחזקה המשפחה הישראלית. הצו: "קדש לי כל בכור" דורש להסתייע בבכור – על ידי קידושו והאדרתו – כדי להמשיך ולחזק את המשפחה הישראלית. קדושתו של הבכור והעמדתו במרכז המשפחה מהוות אמצעי לחיזוקה של אותה חוליה המקשרת בין דור האבות לבין דור הבנים.

על רקע זה יובנו המצוות, המנהגים והסמלים של ליל הסדר עצמו. מכאן שאלת הבן: "מה נשתנה?" ומצוות האב לקיים "והגדת לבנך", ומכאן ההתייחסות המפורטת לארבעת הבנים: לחכם, לרשע, לתם ולזה שאינו ידוע לשאול, והתשובה לכל אחד מהם בהתאם לשאלתו.

שנזכה לקיים בליל הסדר את שני ההדגשים שאף משתלבים ביניהם: יצירה והפנמה של חוויה אישית של יציאת מצרים והיווצרות עם ישראל, והנחלת המורשת לבנים, בין היתר באמצעות הכלים שליל הסדר מאפשר לנו.